

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΕΣ ΣΚΑΡΛΑΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (1851-1852) ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΠΙΤΤΑΚΗ (1852- 1859)

Με την παραίτηση του Ραγκαβή τα καθήκοντα του γραμματέως ασκούσε ο Σκ. Βυζάντιος ως αντιγραμματεύς πρώτα (9 Ιαν. 1851 - 17 Ιουν. 1851) και ως γραμματεύς κατόπιν (17 Ιουν.1851 - 14 Σεπτ.1852). Κατά το δεύτερο διάστημα αντιγραμματεύς ήταν ο Π. Ευστρατιάδης. Ο Κ. Πιπτάκης έγινε γραμματεύς στις 14 Σεπτ. 1852, στην περίοδο όμως της γραμματείας του συμπεριλαμβάνεται, για λόγους ενότητας της εξιστόρησης των πράξεων της Εταιρείας, και η σύντομη του Σκ. Βυζαντίου.

Ανασκαφή οικίας Ψωμά.

Λίγο καιρό μετά την παραίτηση του Ραγκαβή, στις 10 Απριλίου 1851, ο Πιπτάκης ανακοινώνει στον Σύλλογο πως γνωρίζει ένα μέρος στην Αθήνα γεμάτο αρχαία, των οποίων η αποκάλυψη θα ωφελήσει πολύ την επιστήμη. Η εκτέλεση της ανασκαφής εγκρίθηκε και ορίστηκε να γίνει από τον Πιπτάκη με συμβοηθούς τον Π. Ευστρατιάδη και τον Δ. Χαραμή. Η ανασκαφή υπήρξε πλούσια σε ευρήματα, ιδιαίτερα σε επιγραφές, τις οποίες δημοσίευσε ο Ευστρατιάδης σε τρία τεύχη, δεν βρέθηκε όμως ούτε το Βουλευτήριο, ούτε η Θόλος ή το Μητρώο, όπως υπολόγιζε ο Πιπτάκης. Όπως αποδείχτηκε αργότερα με ανασκαφή του Κουρουγιώτη, επρόκειτο για τα λείψανα μεταγενέστερου τείχους της Αθήνας.

Για να γίνει δυνατή η ανασκαφή, η Εταιρεία αναγκάστηκε να αγοράσει τον χώρο, ο οποίος ανήκε σε ιδιώτη, τη Λουίζα Ψωμά, στην τιμή των 12.000 δραχμών πουλώντας μερικές μετοχές της Εθνικής Τραπέζης από εκείνες που διέθετε.

Ως το δυσμενές έτος 1854 το έργο της Εταιρείας είναι χωρίς ιδιαίτερη σημασία και το μαθαίνουμε από τα χειρόγραφα πρακτικά της Εφορείας: μικρές δωρεές προς την Εταιρεία (το μέγα πρόβλημα των πρώτων χρόνων της είναι πάντοτε η εξεύρεση πόρων), πώληση λίθων της Ακροπόλεως, των μεσαιωνικών και τουρκικών κτισμάτων, η αγορά της οικίας Ψωμά, η κατασκευή στήλης με τα ονόματα των ευεργετών. Αρκετά απασχολεί την Εφορεία το θέμα Ραγκαβή και από καθαρή αντιζηλία του προκαλεί μικροενοχλήσεις κατά την παράδοση του αρχείου και της βιβλιοθήκης, φθάνει μάλιστα στο σημείο να δημοσιεύσει σε ελληνικές και ξένες εφημερίδες ότι ο Ραγκαβής δεν είναι πλέον γραμματεύς της Εταιρείας, όπως τον αποκαλούν αρκετά ξένα ιδρύματα. Αίτηση του Ραγκαβή να μελετήσει τις επιγραφές της ανασκαφής του οικοπέδου Ψωμά απορρίφθηκε από τον Σύλλογο.

Ανάμεσα στα επιστημονικά έργα της περιόδου είναι, κατά προτροπή του Thiersch, η ανασκαφή του Ερεχθείου και η σύνταξη έκθεσης σχετικής με την κατάσταση του μνημείου από επιτροπή (Γ. Γλαράκης, Κ. Πιπτάκης, Λύσ. Καφταντζόγλου, Ζέζος, Κάλκος, Π. Ευστρατιάδης), η οποία μάλιστα δημοσιεύτηκε.

Κατά τις αρχαιρεσίες της 17 Ιουνίου 1851 πρόεδρος εκλέχτηκε πάλι ο Γ. Γλαράκης, αντιπρόεδρος ο Γ. Τυπάλδος, γραμματεύς ο Σκ. Βυζάντιος και ταμίας ο Γ. Καραμάνος. Στις αρχαιρεσίες της 11 Σεπτεμβρίου 1852 γραμματεύς εκλέχτηκε ο Κ. Πιπτάκης ενώ ο Στ. Κουμανούδης έγινε μέλος της Εφορείας. Στις επόμενες αρχαιρεσίες, της 6 Δεκεμβρίου 1853 εκλέγονται πάλι ο Γ. Γλαράκης ως πρόεδρος, ο Κ. Πιπτάκης ως γραμματεύς και ο Στ. Κουμανούδης ως αντιγραμματεύς.

Ο Αρχαιολογικός Σύλλογος συνεδρίαζε και εξέταζε παράλληλα με την Εφορεία τα ίδια θέματα, η σύνταξη όμως και ανάγνωση υπομνημάτων σταμάτησε ευθύς με την παραίτηση του Ραγκαβή.

Μαρασμός της Εταιρείας.

Δύο σοβαροί εξωτερικοί λόγοι, που προστέθηκαν στους υπάρχοντες εσωτερικούς, προκάλεσαν τη διάλυση της Εταιρείας κατά το 1854: ο αποκλεισμός του Πειραιά και η απόβαση στρατευμάτων από τους Αγγλογάλλους στον Πειραιά και την Αθήνα, καθώς και η φοβερή επιδημία της χολέρας, η οποία στην Αθήνα εκδηλώθηκε τον Σεπτέμβριο και έφθασε στη χειρότερη φάση της τον Νοέμβριο και η οποία προκάλεσε και τον θάνατο του αντιπροέδρου Γ. Γενναδίου στις 12 Νοεμβρίου. Έκτοτε, ως τον Ιούλιο του 1858, η Εταιρεία υφίσταται μόνον κατά τους τύπους. Έγγραφο που απηύθυνε ο Πιπτάκης προς το Υπουργείο Παιδείας τον Οκτώβριο του 1855 αναγγέλλοντας τον θάνατο του Γενναδίου και του Γλαράκη και ζητώντας την έγκρισή του για τη σύγκληση συνέλευσης και την εκλογή προσωρινού αντιπροέδρου, έμεινε αναπάντητο.

Αναβίωση της Εταιρείας.

Η πρωτοβουλία για την αναβίωση της Εταιρείας προήλθε από τον υπουργό Παιδείας Χ. Χριστόπουλο, ο οποίος ακύρωσε τον Οργανισμό του 1848, επανέφερε σε ισχύ τον πρώτο του 1837 (ΒΔ 326 της 27 Ιουν. 1858) και ζήτησε από τον Πιπτάκη τη σύγκληση γενικής συνέλευσης και την εκλογή νέας Εφορείας. Από τους 64 εταίρους που υπήρχαν στην Αθήνα συγκεντρώθηκαν 27, των οποίων προήδρευσε ως πρεσβύτερος ο Γ. Τυπάλδος. Πρόεδρος εκλέχτηκε ο Νικ. Κωστής, γιατρός και καθηγητής του Πανεπιστημίου, αντιπρόεδρος ο Δημ. Καλλιφρονάς, γραμματεύς ο Κ. Πιπτάκης, ταμίας ο Γ. Καραμάνος και μέλη της Εφορείας οι Βερν. Ρέζερ, Στ. Κουμανούδης, Ευθ. Καστόρχης και Β. Οικονομίδης.

Η νέα Εφορεία, απέχοντας του Κουμανούδη, έδειξε αμέσως μεγάλη δραστηριότητα. Μελετά τη σύνταξη νέου οργανισμού, προσπαθεί να εγγράψει νέα μέλη, περιτοιχίζει το οικόπεδο Ψωμά και κάνει καταγραφές των αδέσποτων στην Αθήνα αρχαίων. Προσλαμβάνει επιστάτη για τις μελλοντικές ανασκαφές και βοηθό για τις εργασίες του γραφείου.

Εκλέγονται επίσης νέοι εταίροι, μερικοί από τους οποίους θα παίξουν σημαντικό ρόλο στα πράγματα της Εταιρείας, όπως ο Φίλ. Ιωάννου, ο Ιω. Παπαδάκης, ο Αθ. Ρουσόπουλος, ο Λύσ. Καφταντζόγλου, ο Σπυρ. Φινικλής. Χάρη στον Καστόρχη, η Εταιρεία αποκτά ζωή. Το Πανεπιστήμιο παραχωρεί αίθουσα όπου τοποθετούνται νέες βιβλιοθήκες και όπου θα γίνονται οι συνεδριάσεις της Εφορείας, προσλαμβάνεται νέος βοηθός του γραφείου, ασκείται πίεση μέσω του Υπουργείου Εσωτερικών προς τους δήμους να εγγράψουν στον προϋπολογισμό τους ετήσια συνδρομή υπέρ της Εταιρείας, συστήνονται επιτροπές σε πόλεις του εξωτερικού με σκοπό τη συλλογή χρημάτων και γίνονται μέλη οι σχολάρχες και οι διευθυντές των ελληνικών σχολείων. Τούτο το τελευταίο δεν υπήρξε ιδιαίτερα αποτελεσματικό εξ αιτίας της φτώχειας των Ελλήνων εκπαιδευτικών.

Την ίδια δραστηριότητα έδειξε η νέα Εφορεία και στα αρχαιολογικά έργα. Γίνεται ανασκαφή στον χώρο της πρόσοψης του Ωδείου του Αγρίππα στην Αγορά των Αθηνών, όπου υπήρχαν τρία «κολοσσιαία και τερατόμορφα αγάλματα» τα οποία εικονίζονται στις χαλκογραφίες του 19ου αιώνα. Η ανασκαφή βέβαια δεν έφτασε στο τέρμα της, όπως και του Διονυσιακού θεάτρου, του οποίου κατά το διάστημα Ιαν.- Μαΐου 1859 αποκαλύφθηκε μέρος του κοίλου. Τελευταίο έργο, σημαντικό και αυτό, της Εφορείας είναι η αποχωμάτωση και ο καθαρισμός της εκκλησίας της Μεγάλης Παναγίας, του τετρακόγχου οικοδομήματος που βρίσκεται στη βιβλιοθήκη του Αδριανού.

Τα έσοδα της Εταιρείας κατά το 1858/ 59 ήταν οκτώ μετοχές της Εθνικής Τραπέζης και 14.000 δραχμές περίπου. Τα έξοδα ήταν 8.817, 65 δραχμές. Η Εταιρεία κατείχε επίσης το σπίτι της Κηφισιάς και το οικόπεδο Ψωμά.

Στις 24 Μαΐου 1859 κατά τη γενική συνέλευση που έγινε στο Πανεπιστήμιο εκλέχτηκε νέα Εφορεία, πρόεδρος ο Φίλ. Ιωάννου, αντιπρόεδρος ο Κ. Πιπτάκης, γραμματεύς ο Στ. Κουμανούδης, ταμίας ο Γ. Καραμάνος και μέλη οι Γρ. Παπαδόπουλος, Λύσ. Καφταντζόγλου, Ευθ. Καστόρχης και Π. Ευστρατιάδης.